

УДК 338.246.025

В.В. ЛОЙКО, Д.М. ЛОЙКО

Київський національний університет технологій та дизайну

**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В
КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

В статті досліджено стан та перспективи розвитку легкої промисловості в контексті економічної безпеки України.

Ключові слова: легка промисловість, стан, перспективи розвитку, економічна безпека, фактори.

Легка промисловість – найглобалізованіша галузь у світі. В багатьох країнах світу легка промисловість, як галузь, формує бюджет країни, та наповнює внутрішній ринок продукцією власного виробництва. За останні 10–15 років внаслідок глобалізації світової економіки центр виробництва одягу, взуття, іграшок та інших товарів широкого вжитку перемістився з країн Європи та США в країни Південно-східної та Середньої Азії та Південну Америку. Як одна із важливих галузей економіки легка промисловість відіграє важливу роль у забезпеченні потреб населення у товарах широкого вжитку, формуванні виробничого потенціалу, розвитку та розміщенні продуктивних сил. У зв'язку з цим, її відтворення і розвиток є важливою передумовою подальшого розвитку економіки країни, потребує застосування спрямованої на це науково обґрунтованої цінової, податкової, фінансово-кредитної, інвестиційної, а також інноваційної політики, через недосконалість якої легка промисловість України як за наявними виробничими потужностями, їх фізичним, технічним та технологічним станом, так і за рівнем розвитку інфраструктури суттєво відстає від досягнутого раніше рівня, а також від рівня розвитку аналогічної галузі в економічно розвинутих країнах.

Теоретичні і практичні аспекти розвитку легкої промисловості розглянуті в працях вітчизняних вчених: Грищенко І.М., Гречан А.П., Денисенка М.П., Гончарова Ю.В., Ігнат'євої І.А., Лабурцевої О.І., Тарасенко І.О., Свіщова М.В., Чубукової О.Ю. Питання дослідження стану та перспектив розвитку легкої промисловості в контексті економічної безпеки залишається актуальним на теперішній час.

Об'єкти та методи дослідження

Теоретичною і методологічною основою дослідження є теоретичні розробки вітчизняних і закордонних вчених з питань економічного розвитку та економічної безпеки; законодавчі та нормативні акти України. Інформаційною базою дослідження є дані про соціально-економічне становище України, зокрема легкої промисловості.

Постановка завдання

Метою статті є дослідження сучасного стану легкої промисловості та визначення перспектив її розвитку в контексті економічної безпеки України.

Результати та їх обговорення

Темпи приросту промислового виробництва в Україні в 2011 р. склали 7,3 %, що на 3,9 % менше, ніж в 2010 р. Обсяги виробництва підприємств легкої промисловості в 2011 р. зросли на 7,1 %. Тенденції зростання обсягів виробництва свідчать про відновлення економічного потенціалу країни. Проте низька конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції визнана однією із основних загроз економічній безпеці держави.

Аналіз товарної структури роздрібного товарообороту підприємств за групою непродовольчих товарів дозволяє зробити наступні висновки (табл. 1). Питома вага тканин у роздрібному товарообороті знизилась з 0,4 % в 2000 р. до 0,1 % в 2011 р. і склала 2011 р. 183, 7 млн. грн.

Таблиця 1. Динаміка товарної структури роздрібного товарообороту підприємств *

Види продукції	Млн. грн.					Відсотків				
	2000	2005	2009	2010	2011	2000	2005	2009	2010	2011
Непродовольчі товари	13826,7	55111,1	138540,7	170005,5	213785,0	48,1	58,4	60,0	60,5	61,1
Тканини	110,4	73,4	191,6	206,6	183,7	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1
Одяг та білизна з тканин, головні убори, одяг зі шкіри, хутра та вироби з них	426,2	968,6	2904,3	4126,1	5513,3	1,5	1,0	1,3	1,5	1,5
Трикотаж верхній та білизняний, вироби панчішно-шкарпеткові	160,0	355,9	1492,5	1807,8	2377,2	0,5	0,4	0,6	0,6	0,7
Взуття	222,8	614,6	2853,3	3346,8	3813,7	0,8	0,6	1,2	1,2	1,1

*Складено за даними [1]

Одягу та білизни з тканин, головних уборів, одягу зі шкіри, хутра та виробів з них реалізовано в 2011 р. на 5513,3 млн. грн., що склало 1,5 % від загального обсягу реалізації непродовольчих товарів. Питома вага взуття зросла за останні 11 років на 0,3 %.

Динаміку обсягів виробництва найважливіших видів продукції легкої промисловості на одну особу в Україні наведено в табл. 2.

Таблиця 2. Динаміка обсягів виробництва найважливіших видів продукції легкої промисловості на одну особу в Україні за 2007–2011 р.р.*

Види продукції	Роки					Відхилення 2011 р. до 2007 р., %
	2007	2008	2009	2010	2011	
Тканини – усього, м ²	2,5	2,4	1,9	1,9	1,9	- 24,0
У тому числі бавовняні	1,1	1,0	0,7	0,7	0,5	- 54,55
вовняні	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	- 50,0
ляльні	0,03	0,01	-	-	-	-
ворсові, махрові і тканини спеціальні	0,04	0,06	0,02	0,03	0,04	-
з волокон хімічних	1,1	1,1	1,0	1,1	1,3	18,18
Вироби панчішно-шкарпеткові, пар	1,3	1,3	1,3	1,7	2,0	53,85
Светри, джемperi, пуловери, жакети та вироби аналогічні трикотажні машинного та ручного в'язання, шт.	0,1	0,1	0,03	0,04	0,03	- 70,0
Одяг верхній трикотажний, шт.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-
Трикотаж спідній, шт.	0,7	0,5	0,4	0,5	0,6	-14,29
Взуття, пар	0,5	0,5	0,4	0,6	0,6	20,0

*Складено за даними [1]

За останні п'ять років спостерігається скорочення обсягів виробництва найважливіших видів продукції легкої промисловості на 1 особу. Так, за розглянутими видами продукції відбулось скорочення обсягів виробництва від 14,29% до 70,0% (табл. 2). Тільки за 3 позиціями спостерігається зростання: виробництво тканин із хімічних волокон, панчішно-шкарпеткові вироби та взуття. Треба зауважити, що на 1 мешканця України вітчизняні підприємства легкої промисловості не виробляють навіть 1 пари взуття та 1 швейного або трикотажного виробу. Можна зробити висновок, що попит на одяг та взуття українці задовольняють в основному за рахунок імпортованих виробів. Таке становище створює загрозу економічній безпеці країни за складовою «задоволення населення товарами широкого вжитку».

За даними статистики агропромисловий сектор України надає тільки два сировинних ресурси: льон-довгунець і вовну, які в подальшому використовуються для виробництва волокон та тканин для одягу (табл. 3). В 1990 р. посівні площі під льон-довгунець дорівнювали 172 тис. га, а в 2011 р. тільки 2 тис. га. За останні 5 років посівні площі під льон-довгунець скоротилися на 95,7%. Виробництво льону-довгунцю відповідно скоротилося на 84,61%. В невеликій кількості використовуються шкіри тварин для виробництва шкіряного одягу та коноплі (статистичні дані щодо обсягів не ведуться) для виробництва конопляних волокон. За проведеним аналізом динаміки цих сировинних ресурсів можна зробити наступні висновки.

Таблиця 3. Динаміка сировинних ресурсів для виробництва волокон
натурального походження в Україні*

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	Відхилення 2011 р. до 2007 р., %
Посівні площі – льон-довгунець, тис. га	13	7	2	1	2	-84,61
Виробництво льону-довгунцю, тис. т	4	3	1	0	1	- 75,0
Виробництво вовни, тис. т	3449	3755	4111	4192	3877	12,41

*Складено за даними [1]

За цими даними можна зробити висновок, що вирощування і виробництво льону-довгунцю в Україні майже припинилося. Виробництво вовни в 1990 р. складало 29804 т, та за 21 рік вітчизні обсяги виробництва цієї сировини зменшилися на 86,99%.

Сировинна база для виробництва тканин натурального походження в Україні значно зменшилась. Якщо ситуація не зміниться, то залежність вітчизняних підприємств легкої промисловості від імпортованої сировини та імпортованих тканин буде зростати. Аналіз динаміки виробництва тканин (табл. 2) дає підставу говорити про те, що за досліджуваний період загальне виробництво тканин скоротилося на 24,0%.

Треба зауважити, що сировина для виробництва бавовняних тканин повністю імпортується. Виробництво вовняних та лляних тканин базується частково на вітчизняній сировині, частково на імпортованій. Проблеми із сировиною для виробництва тканин ставлять підприємства легкої промисловості у залежність від імпорту. Зростання цін на імпортовану сировину та на імпортовані тканини приводить до зростання ціни на моделі одягу, які вироблено із цих тканин.

Виробництво товарів легкої промисловості, а саме одягу, відноситься до матеріаломістких (витрати на сировину та матеріали складають в середньому до 80 % від загальних витрат на швейний

виріб). Тому ціна швейних виробів значною мірою залежить від ціни на тканини. Простежується світова тенденція скорочення врожаїв бавовни для виробництва бавовняних тканин. Так за період 2009 – 2010 р.р. світовий збір бавовни скоротився з 26,56 млн.т до 22,4 млн. т. або на 15,66%. Відповідно закупівельні ціни на бавовну зросли з 1350 дол. США за тонну в 2009 р. до 2100 дол. США за тонну в 2010 р. або на 55,5%. Треба зауважити, що 70 % світового запасу бавовни в 2010 р. було закуплено Китаєм для власного споживання [2]. Враховуючи ситуацію, яка склалася на ринку бавовни, фахівці прогнозують подальше зростання цін на бавовну як сировину і відповідно зростання цін на бавовняні тканини. Тому можна очікувати подальше подорожчання моделей одягу, які будуть пошиті із тканин з натуральних волокон.

Скорочення сировинної бази для виробництва одягу та взуття і зростання залежності країни від імпорту товарів широкого вжитку та сировини для їхнього виготовлення також становить загрозу економічній безпеці України. Проведений аналіз динаміки виробництва тканин в Україні, тенденції скорочення врожаїв натуральних волокон для виробництва тканин, зокрема бавовни, та структура світового виробництва текстильної сировини надає можливість зробити висновок про подальше зменшення застосування натуральних волокон для виробництва тканин, їх подорожчання, що вимагає від світового суспільства пошуку нових матеріалів та різного роду інновацій. За проведеними дослідженнями сучасних видів інновацій, які стосуються швейних виробів, більшість з них націлено саме на створення нових матеріалів або надання нових властивостей вже існуючим матеріалам для виготовлення одягу.

Потреба переходу до інвестиційно-інноваційної моделі економіки викликає необхідність інвестувати інноваційно активні промислові підприємства. Динаміку обсягів інвестицій в основний капітал підприємств легкої промисловості наведено в табл. 4.

За останні 10 років обсяг інвестицій в основний капітал підприємств легкої промисловості зріс в 3,2 рази і склав в 2011 р. 520 млн. грн., що дорівнює 0,6 % від загального обсягу інвестицій, які вкладено в промисловість.

Таблиця 4. Динаміка інвестицій в основний капітал підприємств легкої промисловості*

Види продукції	Роки					Відхилення 2011 р. до 2007 р.,%
	2007	2008	2009	2010	2011	
Легка промисловість – всього, млн. грн.	479	440	336	453	520	322,98
В тому числі:						
- текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	348	365	196	338	393	304,65
- виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	131	75	140	115	127	396,87

*Складено за даними [1]

Динаміку кількості інноваційно активних підприємств легкої промисловості наведено в табл. 5.

Таблиця 5. Динаміка кількості інноваційно активних підприємств легкої промисловості*

Показник	2008		2009		2010		2011	
	усього	% до загальної кількості підприємств	усього	% до загальної кількості підприємств	усього	% до загальної кількості підприємств	усього	% до загальної кількості підприємств
Легка промисловість - всього	66	9,7	58	8,5	63	9,8	82	13,4
Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	58	8,5	52	7,6	55	8,9	68	11,1
Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	8	1,2	6	0,9	8	0,9	14	2,3

*Складено за даними [1]

Аналіз показав, що кількість інноваційно активних підприємств легкої промисловості збільшується повільно. Частково це пояснюється, що інноваційні продукти та технології пов'язані з більшими витратами та більшими ризиками в зрівнянні з традиційними.

Не кожне підприємство має фінансову можливість впроваджувати або розробляти нові продукти та технології. Треба зауважити щодо відсутності мотивації з боку держави інноваційної активності підприємств.

Рівень інвестиційної безпеки в 2011 р. склав 13,8, що на 44,8 % нижче за граничне значення [3]. Інвестиційна політика здійснюється без регулювання розподілу інвестицій по регіонах і галузях. Держава не стала активним інвестором промисловості України і легкої промисловості зокрема. Відсутність єдиної інноваційної політики у промисловості приводить до того, що інноваційна діяльність здійснюється на підприємствах хаотично, в основному за рахунок власних коштів підприємств.

Аналіз динаміки загальної кількості заявок на винаходи та корисні моделі за 2007–2011 рр. (табл.6) показує недостатньо активність підприємств легкої промисловості у захисті своєї інтелектуальної власності.

Таблиця 6. Динаміка загальної кількості заявок на винаходи та корисні моделі, поданих національними заявниками - юридичними особами у 2007–2011 р.р.*

Вид економічної діяльності	2007		2008		2009		2010		2011	
	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%	одиниць	%
Усього по Україні	7799	100	7583	100	7027	100	8142	100	8136	100
Легка промисловість	5	0,06	1	0,01	1	0,01	1	0,01	1	0,01

* Складено за даними [4]

Результати досліджень та значна кількість патентів на винаходи і корисні моделі, які мають вищі навчальні заклади, не знаходять широкого практичного використання у виробництві.

Проблема комерціалізації інновацій полягає у фінансовій неспроможності більшості промислових підприємств, відсутності державної підтримки та недостатньої мотивації.

У рейтингу глобальної конкурентоспроможності за показником «Співпраці у дослідженнях між університетами та промисловістю» Україна у 2008/2009 рр. займала 49 місце, у 2009/2010 рр. – 64 місце, у 2010/2011 рр. – 72 місце та в 2011/2012 рр. – 70 місце [3].

Аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі у 2011 р. надає можливість зробити наступні висновки. За розділом УКТЗЕД «текстильні матеріали та текстильні вироби» експорт продукції в 2011 р. склав 863,8 млн. дол. США (1,3 % до загального обсягу експорту), імпорт – 1989,9 млн. дол. США (2,4 % до загального обсягу імпорту). Обсяги імпорту текстильних матеріалів та текстильної продукції в 2011 р. в 2,4 рази перевищили обсяги експорту. За розділом УКТЗЕД «взуття, головні убори, парасольки» експорт продукції в 2011 р. склав 208,8 млн. дол. США (0,3 % до загального обсягу експорту), імпорт – 361,5 млн. дол. США (0,4 % до загального обсягу імпорту). Обсяги імпорту за цим розділом УКТЗЕД перевищували обсяги експорту в 1,73 рази. Негативна тенденція значного перевищення обсягів продукції легкої промисловості, яка імпортується в країну над експортною продукцією свідчить про залежність країни від імпорту. Це негативно впливає в свою чергу на розвиток підприємств легкої промисловості, призводячи до скорочення їх кількості. Географічна структура експорту України за 2011 р. свідчить, що основними партнерами України є Європейські країни (31,8 %), з яких найбільшу частку в експортних операціях має Італія (6%), країни СНД (31%) та інші країни (37,2%).

На підставі аналізу стану легкої промисловості необхідно формувати пропозиції щодо подальшого її розвитку з урахуванням засад економічної безпеки.

До основних пропозицій щодо подальшого розвитку легкої промисловості в контексті економічної безпеки можна віднести наступні. Розвивати власну сировинну базу для виробництва одягу та взуття зменшення тиску імпорту. Ефективний захист українського товаровиробника товарів легкої промисловості від безконтрольного ввезення товарів, які реалізуються за тіньовими схемами.

Модернізація основних фондів підприємств легкої промисловості. Відстоювання інтересів вітчизняного виробника в органах державного управління. Розширення експорту промислових послуг.

Висновки

На підставі проведеного дослідження щодо економічного стану легкої промисловості як галузі та інноваційної активності її підприємств можна дійти висновку, що сучасний стан легкої промисловості не надає можливості найближчим часом кардинально змінити ситуацію та підвищити рівень інноваційного виробництва.

Типовою проблемою українських підприємств легкої промисловості є відсутність системної стратегічної інформації про споживачів, ринок, канали збуту; не проводиться аналіз можливої кооперації підприємств як в межах країни так і за її межами; низька гнучкість організації виробництва, відсутність системи, яка б пов'язувала б усі підсистеми підприємства; низький рівень запозичення вітчизняними підприємствами легкої промисловості нових напрямків та розробок інших держав, які користуються попитом на світовому ринку.

При формування напрямів подальшого розвитку легкої промисловості необхідно враховувати засади економічної безпеки на всіх рівнях: підприємства, регіону, держави.

Список використаної літератури

1. Статистичний щорічник України за 2011 р. / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август Трейд», – 2012. – 558 с.
2. Динаміка цін на бавовну все ще має тенденції до загрозливого зростання. Огляд «Cotton Outlook» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу до: <http://www.edevika.com/?tag=rekordne...na...>
3. Промислова політика як чинник післякризового відновлення економіки України / За ред. А.Я. Жаліла. – К.: НІСД, – 2012. – 41 с.
4. Промислова власність у цифрах. Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності України та Державного підприємства «Український інститут промислової власності» за 2011 р. – К.: – 2012. – 56 с.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2013

Состояние и перспективы развития лёгкой промышленности в контексте экономической безопасности Украины

Лойко В.В., Лойко Д.Н.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

В статье исследовано состояние и перспективы развития легкой промышленности в контексте экономической безопасности Украины.

Ключевые слова: лёгкая промышленность, состояние, перспективы развития, экономическая безопасность, факторы влияния.

Condition and prospects of development of light industry in the context of ekonomichesky safety of Ukraine

V. Loyko, D. Loyko

Kiev National University of Technologies and Design

In article the condition and prospects of development of light industry in a context of economic safety of Ukraine is investigated.

Keywords: light industry, a condition, development prospects, economic safety, influence factors.